

POZIV I DOSTOJANSTVO ŽENE U SVETOM PISMU

Celestin Tomić

U sadašnjem trenutku mnogi dižu svoj glas protiv toga što Crkva pridaje ženskom svijetu toliku važnost i mjesto u Crkvi. Kažu da je i tako katolicizam ženska religija, da većinu naših crkava ispunjaju žene, da je pobožnost odviše okarakterizirana osjećajnošću, a premalo racionalno... Naprotiv, da je židovstvo, »sveti korijen« kršćanstva (Rim 11, 16), vjera muškaraca. Žena nema mjesta u javnom bogoslužju, u blagdanskim svečanostima, u svetom hodočašću. Ako se pridruži ima svoje mjesto otraga, iza muškaraca. Slično i muslimanska religija.

Poznato je da se u poganskim religijama, kao i filozofijama i nekim teologijama, s obzirom na dostojanstvo žene pada u dvije skrajnosti: s jedne se strane govori o ženi kao nekoj božici, o njezinu vječnom ženstvu, o božanskom biću, a s druge se ona biološki promatra kao manjkav čovjek, pogreška naravi i sociološki zapostavljeno biće, ropkinja, predmet. Zanimljivo je da se, svuda gdje god se žena podiže na pijedestal božanstva, u tim istim sredinama istodobno redovito ponizuje, zapostavlja i gazi. To je karakteristično i za našu civilizaciju. Žena, s jedne strane, u očima modernog čovjeka postaje idol, a s druge se strane biće žene ponizuje do reklamnog artikla, do »slatke« ropkinje i predmeta izživljavanja.

Što nam kaže Biblija? Je li Crkva u pravu kad naglašuje veliko značenje i poziv žene, kad joj pridaje značajnu ulogu u današnjoj Crkvi, u evangelizaciji i apostolatu ljubavi? Ima li to naime svoje opravdanje u Bibliji?

Poziv i dostojanstvo žene u Starom zavjetu

Prvi izvještaj stvaranja koji je konačno redigiran negdje u 6. st. prije Krista prikazuje nam čovjeka kao vrhunac, smisao i svrhu svega stvaranja. Razlog: »Na svoju sliku stvori Bog čovjeka, na sliku Božju on ga stvori, muško i žensko.«

Prije čina stvaranja sveti pisac nam prikazuje Boga kako u sebi razmišlja: »Načinimo čovjeka na svoju sliku, kao našu sličnost« (Post 1, 26). »Slika« — *celem* označuje plastičnu, izrezanu, slivenu sliku, kip, ikonu, što u mentalitetu Istoka izražava prisutnost Božju. Bog stvara čovjeka da bude njegova prisutnost na zemlji. »Na svoju sliku« — *becelem* — što se može shvatiti statički-egzemplarno: čovjek je Božja prisutnost po svom bivstvovanju, po svom postojanju, ili dinamički-finalno: da bude slika, po svom životu i djelovanju. Drugi smisao vjerojatno se krije u misli nadahnutog pisca. Ali pisac nadodaje: »kao našu sličnost«. *Demut*, izražava apstraktni pojam slike. Želi naglasiti, čovjek nije Bog nego samo slika, Božja prisutnost.

U čemu je čovjek »slika« Božja? Sveti pisac nastavlja: »neka vlada...« Dakle da kao gospodar prirode, svega stvorenog, nastavlja djelo stva-

ranja, što je slobodno i razumsko Božje djelo. Isto tako čovjek mora razumom i voljom iskoristiti zakone i sile skrivene u prirodi da unaprijedi i dovrši djelo stvaranja, a ne da ga uništi.

I druga sličnost: »Plodite se...« Čovjek je slika Božja i na razini obiteljskog, društvenog života, kao otac-majka-dijete, »trojstvo« u »jedinstvu« slika plodne i nedokučive Božje ljubavi.

Čovjek je »slika Božja« kao gospodar svijeta, gospodar nad prirodom, i kao zajednica, kao potencijalno čovječanstvo. I to kao »muško i žensko«. Zagospodariti prirodom i stvoriti skladno ljudsko društvo, u kojem se odražava i očituje Božja slika, čovjek može ostvariti kao muž i žena. »Muškarac i žena pozvani su da, kao slika Božja, zajednički dovršavaju Božje djelo stvaranja: na Božju sliku, čovjek će biti otac i majka; otac i majka svoga života i svoje povijesti; otac i majka svijeta u nastajanju«. »Oni su naime pozvani da se kao spolom obilježene osobe združe u zajedničkom naporu kako bi za dobro sviju ovladali još skrivenim i neshvatljivim snagama svijeta. Da bi djelovanje na području civilizacije bilo humanije i što više pridonosilo usavršenju čovjeka, ono uvijek zahtijeva udruženo djelovanje muškarca i žene. Ako jedan spol prisvoji stanovito područje djelovanja u tolikoj mjeri da isključi sudjelovanje drugoga spola, razvoj se ne ostvaruje u pravcu autentičnog ljudskog napretka. Ako se na ekonomskom području opažaju posljedice isključivo muškog djelovanja: znak je da je svijet dehumaniziran i da dehumanizira!« (P. Montaigne).

Drugi izvještaj stvaranja (Post 2) napisan je negdje u 9. st. prije Krista. Piše ga pisac dubok psiholog i teolog. Psihološkim i teološkim slikama i izričajima ističe on dostojanstvo čovjeka, muža i žene, njihov uzajamni odnos. Biser stranica Biblije koju čovjek neće nikad do dna iscrpiti.

Čovjek je u središtu svega stvaranja. Bez njega bi djelo stvaranja ostalo nedovršeno, zemlja nenavodnjena, pusta. I Jahve, Bog, »napravi (umjesi) čovjeka od praha zemaljskoga i u nosnice mu udahne dah života« (2, 7). Čovjek je iz zemaljskog praha, zemljan, Adam, kao i životinje. Ali u sebi nosi Božji duh. On je *elohim*, Božji duh na zemlji. Imamo sličan izraz kao i »slika Božja«, koji označuje nedokučivo dostojanstvo čovjekovo. Da bi objavio čovjeku dostojanstvo i poziv žene, Bog postupa kao vrstan psiholog. Najprije zasadi »vrt na istoku, u Edenu«, vrt bogat vodom i bujnim raslinstvom, što podsjeća na raskošne, egzotične »viseće vrtove« babilonskih i egipatskih vladara, koji se s pravom smatrahu »čudesima svijeta«. A ti su samo blijeda slika Jahvina vrta. Ipak u tom nabujalom carstvu ljepote, boja, mirisa i oblika čovjek se osjeti osamljen. I Jahve, Bog reče: »Nije dobro da čovjek bude sam: načinit ću mu pomoć kao što je on« (2, 18).

U malo riječi imamo nedostiživu i nedokučivu veličinu i poziv žene. Ona nije božansko biće, niti je drugog reda. Ona je stvorenje, jednake naravi kao i čovjek, ali je vrelo nepresušive topline, osjećajnosti, nježnosti. Ona omogućuje da se na zemlji razlije Božja ljubav-agape, ljubav darivanja, predanja, života za drugog. Budući da pripada redu ljubavi,

ona nadvisuje muža, koji je usmjeren izrazito razumski, funkcionalno, planski, jer ljubav više vrijedi nego svi umovi.

Čovjek prima ženu kao »osobu«. U civilizacijama gdje se žena prihvaća na seksualnoj, gospodarskoj ili čisto intelektualnoj razini, žena se potcjenjuje. Samo ako se žena prihvati kao *osoba*, kao što je prihvaća Adam, može se razviti ljubav koja nikada ne vene već neprestano raste. Ljubav je spoznaja na razinama osoba. Ako se ova spoznaja svede samo na seksualno područje, brzo se ona »upozna« i brzo se ugasi. Naprotiv, spoznaja osobe nosi u sebi nedokučivo bogatstvo i ljepotu, jer je čovjek »Božja slika« i stoga neprestano raste, jača, obogaćuje se novim, neočekivanim spoznajama što omogućuje snažniji rast u ljubavi.

Sveti pisac kaže da je ova ljubav Božji dar. Bog je daje, utiskuje u srce Adamu. On mu sam dovodi ženu. I on je u ekstatičnom zanosu prihvaća kao dar Božje ljubavi.

Grijech praroditelja unosi u odnose muža i žene nesklad i borbu. Grijech izaziva »strah«, a gdje je strah ne može se ostvariti ljubav; izaziva i »stid«, koji ne smijemo svesti samo na seksualno područje, to označuje i onu podvojenost koja se u čovjeku rađa. Tim dvama izričajima sveti pisac želi izraziti onaj nered, koji nastaje grijehom, ono razdvajanje čovjeka u sebi, njegovo udaljivanje od Boga i čovjeka. Čovjek je, međutim, najviše pogođen u svom bračnom životu. Ljubav je potisnuta strastvenošću žene, tiranijom muža i život plodnosti postaje muka i bol (Post 3, 16).

Ipak žena nam se i u ovom redu pâda ukazuje kao spasiteljica. I ako se žena u raju pokazala kao zavoditeljica i povod grijehu, ipak Jahve, Bog najavljuje po ženi i njezinu potomstvu pobjedu nad grijehom i zlom. »Neprijateljstvo ja zamećem između tebe i žene, između roda tvojege i roda njezina: on će ti glavu satirati, a ti ćeš mu vrebati petu« (3, 15). Adam izagnan iz raja daje svojoj ženi ime Eva, što znači »majka svima živima« (Post 3, 20), nepresušno vrelo života. Značajno je da, dok ostale religije povezuju ženu sa zemljom kao simbol plodnosti, biblijski pisac je povezuje sa životom. Ona će biti trajna obnoviteljica života.

U povijesti spasenja zaista žene patrijarha Sara, Rebeka, Rahela imaju aktivnu ulogu u povijesti spasenja rađajući nosioce obećanja.

Biblija Starog zavjeta iznosi svijetle likove žena koje su u najkritičnijim časovima izraelske povijesti donjele Izraelu spasenje. Tako proročica Debora u teškim vremenima kad su »opustjeli putovi i pusta bila sela izraelska« (Suci 5, 6 s) poziva plemena na sveti rad oslobođenja zemlje te dobiva časni naslov »majka Izraela« (5, 6 s). Jednako i junakinja Betulije, Judita, u trenutku kad se radilo o uništenju naroda, svojim podvigom spašava narod iz teške opasnosti. Stoga je slavljena od svega naroda.

U mudrosnoj književnosti žena postaje znak mudrosti, mudrost je zaručnica koju samo Bog može dati (Mudr 8, 21), koja spasava, dovršava Božje djelo, dariva besmrtnost (9, 17).

Žena je i znak Božjih siromaha kroz koje se očituje Božja sila, i Bog preko njih stvara velika djela i ostvarit će svoje spasiteljsko djelo (1 Sm 2).

Stari zavjet nam iznosi dostojanstvo žene, njezin poziv u naravnom i nadnaravnom redu spasenja. Istina, žena još stoji između dva ekstrema: sredstvo spasenja i sredstvo propasti. Susrećemo posebno u mudrosnoj književnosti izričaje koji nas mogu zbuniti, kao da odišu mrzoženstvom. Prikazuju ženu kao zavodnicu, izvor smrti i propasti. »Nema zloće kao što je ženina« (Sir 26, 6). Žena je pogibeljna, zavodi, sklona je preljubu (Sir 25, 13—18). Mudraci je uspoređuje s lavom, zmijom, zmijskim otrovom. Ona je prevrtljiva, svadljiva, zagrižljiva (Izr 19, 13; 21, 9. 19). U svim tim tekstovima, međutim, govor je o ženi zavodnici, tuđinki, bludnici od koje mudrac, kao otac i učitelj, želi očuvati mladiće i mlade muževe. Nasuprot tim tekstovima imamo na istim stranicama pohvale ženi, kao izvoru radosti, veselja, suputnici i pomagačici u životu, ona je blago, blagoslov Božji (Izr 18, 22; 19, 14; 31, 10; Sir 26, 1, 3, 13, 15 s itd.). Posebno je značajna pjesma vrsnoj ženi kojom se završava knjiga Mudrih izreka (Izr 31, 10—31).

Čudi nas stoga molitva koju pobožni Židov moli i danas: »Blagoslovljen budi, Bože naš, jer me nisi učinio ni poganinom ni ženom, ni neznačicom!« Dok žena moli: »Hvaljen budi, Gospode, koji si me stvorio prema svojoj volji«. Sve nam to pokazuje da iako imamo već u Starom zavjetu jasno izraženo dostojanstvo i poziv žene, ipak ona u potpunosti biva osvijetljena istom u Novom zavjetu. U tajni Marije očituje nam se pravo dostojanstvo i poziv žene, i njezina uloga u spasiteljskom djelu.

Poziv i dostojanstvo žene u liku Blažene Djevice

Marija je majka ne samo potomka obećanja nego »Žena« o kojoj govori knjiga Postanka (3, 15), koja će roditi Potomka pobjednika grijeha, opaćine, smrti, pobjednika Sotone i Podzemlja (Gl 4, 4); ona je Roditeljka onoga koji će biti Mir (Mih 5, 2—4), ona je Djeвица Majka koju navješta Izaija (Iz 7, 14) koja će nam roditi Emanuela, što znači Bog s nama, Bogorodica (Mt 1, 22s). Ona je Mila (Hoš 2, 3. 24), vjerna Zaručnica Pjesme nad pjesmama (Pj 4, 7; 5, 2), sva lijepa i vjerna Zaručnica. Ona je Kći sionska, Kći jeruzalemska, sveti i vjerni ostatak (Mih 4, 7) u kome će se nastaniti Jahve, »Silni spasitelj« (Sef 3, 14—17; Jl 3, 14—17; Zah 9, 9—17). Ona je Kovčeg saveza nad kojim počiva Slava Jahvina (Iz 7, 14; 9, 5—6), u kojoj se utjelovljuje »Sin čovječji« koji dolazi »na oblacima« (Dn 7, 14) koji će utemeljiti kraljevstvo vječno Svetih Svevišnjega (Dn 9, 24—27), Emanuel (Lk 1, 26—28). Marija je ispunjenje obećanja, neočekivane Božje Prisutnosti u svom narodu.

Marija nije neka »idealna vječna žena«, neko božansko biće, već prava žena koja je od vječnosti izabrana za majku Božjeg Sina, i tako uzvišena nad sva stvorenja, ali koja je i sama otkupljena. Ona je prvi i najsavršeniji plod milosti utjelovljenja i otkupljenja. Ali Marija je odgovorila Božjem pozivu najradikalnije, najintimnije, najspremnije što jedno stvorenje može odgovoriti u svjetlu Duha Svetoga. Jer sloboda je temelj

spasenja: za nas i za Mariju. I Evanđelist Luka nam iznosi kako Marija nije bila pasivno oruđe u rukama Svevišnjega nego je aktivno surađivala u djelu spasenja. Marija je neraskidivo povezana sa svojim Sinom u utjelovljenju, pa i u otkupljenju. I ona je »znak« sa svojim Sinom. »I tebi će samoj mač probosti dušu — da se razotkriju namisli mnogih strdaca« (Lk 2, 34—35).

Ulogu Djevice-Majke u djelu otkupljenja, u novom rađanju i stvaranju Crkve teološki produbljuje učenik Ivan u svadbi u Kani i kod Križa. Marija »Žena« praevanđelja pospješuje »čas« Isusove objave, njegove proslave kod svadbe u Kani (2, 1—12). Na Marijinu molbu Isus pretvara vodu u vino, u »novo vino«, znak mesijanskih vremena (Mk 2, 22).

Marijinu ulogu u povijesti Crkve osvjetljuje nam sv. Ivan u svom *Otkrivenju*. *Otkrivenje* je knjiga Crkve mučenika, Crkve svjedočanstva u svom vremenu, u borbama, i stradanjima sa silama Zloga i pobjede nad opaćinom, nad Sotonom i Podzemljem. Ova tajanstvena knjiga ima svoje središte i svoje osvjetljenje u veličanstvenom nebeskom znaku u 12. poglavlju: »Žena obučena u sunce, mjesec pod njezinim nogama, a na glavi joj vijenac od dvanaest zvijezda.« Žena je majka Mesije, proslavljenog, i majka mesijanskog naroda koji je u patnjama, ali koji je siguran u pobjedu. To je Marija. Ona je već u slavi. Vidjelac s Patmosa promatra je u znaku Kovčega saveza u nebeskom Jeruzalemu (Otkr 11, 9) i kao sliku nebeskog Jeruzalema u slavi, na kraju knjige.

»Žena« — majka Spasitelja i Pobjednika dominira u Svetoj knjizi: ona je najavljena na početku kao znak pun obećanja u praevanđenju (Post 3, 15), ona je na kraju Svete knjige kao znak ispunjenja obećanja, konačne pobjede nad zavodnikom cijeloga svijeta (Otkr 12, 9). I u povijesti Crkve dominirat će ova Žena.

Marija nam se u Bibliji ukazuje kao obećanje puno nade i radosno ispunjenje svih Božjih obećanja. Ona nam osvjetljuje dostojanstvo i poziv žene, njezinu ulogu u spasiteljskom planu, njezino mjesto u Božjem narodu.

Društveno-religiozni poziv i dostojanstvo žene u Novom zavjetu

U svjetlu koje Pismo baca na Mariju upoznajemo jasno i dostojanstvo i poziv žene, njezino značenje i ulogu u djelu spasenja.

U prirodnom bi redu, kako smo vidjeli, odsutnost žene učinila da društvo bude rušilačko, ratoborno, nehumano. Ako je prenaglašen muški elemenat, sve energije su oštro podređene cilju, konačnosti, korisnosti, život postaje suha računica, nestaje svijeta ljubavi, intuicije, svijeta duše. Žena unosi u muški elemenat nadahnuće, ljubav, predanje, smisao života. Žena je umjetnica. U harmoničnom sjedinjenju muškog i ženskog elementa stvara se skladan svijet, humano društveno, zajednica svijetla, ljubavi i nježnosti.

Slično i u nadnaravnom redu, u Božjoj Crkvi ženski elemenat koji nam se najjasnije očituje u Mariji unosi onaj pravi evanđeoski duh ovisnosti,

služenja, nesebičnosti, ljubavi, duh življenja i postojanja za drugoga, duh predanja i darivanja. Bez toga duha u Crkvi postoji opasnost »da se kršćanstvo neopazice dehumanizira. Crkva bi postala funkcionalistička, bez duše, grozničava tvornica bez odmora. U tom svijetu, kojim vladaju muževi, gdje neprestano niču nove ideologije koje se naizmjenično istiskuju, sve postaje polemičko, kritičko, oštro, onda obično i dosadno; od Crkve koja bi imala takve značajke, narod bi se masovno udaljio« (Hans Urs von Balthasar)

Značajno je da evanđelisti Luka i Ivan, koji nam najviše govore o Mariji, najviše i naglašuju ulogu žene u djelu spasenja. Evanđelist Luka nam donosi uz Mariju već na početku blistav lik Elizabete, prve žene koja ispovijeda tajnu Marijina Djeteta (Lk 1, 42—45) i proročicu Anu, koja postaje prva vjesnica otajstva Djeteta svima koji su očekivali otkupljenje Izraela (2, 38). Žene iz Galileje prate Isusa kroz sela i gradove gdje je propovijedao i navještao Radosnu vijest, pomagale su ga svojim dobrima (8, 1—3). Jeruzalemske žene plaču i nariču za njim na njegovom križnom putu (23, 27—31). Žene koje su ga pratile po Galileji ostale su vjerne Isusu i na Kalvariji, dok su se ostali učenici razbjegli. Na dan Uskrsnuća one uzimaju inicijativu nasuprot zbunjenosti i nevjeri apostola. One su prve vjernice i vjesnice uskrslog i proslavljenog Krista.

Evanđelist Ivan daje ženama značajnu ulogu u svom Evanđelju kao da žene stvaraju strukturu i gradnju njegova Evanđelja. Žena — Majka Njegova — izmoli prvo čudo koje u učenicima stvara vjeru (2, 11). Samarijanka nakon oduljeg razgovora s Isusom postaje prva vjesnica vjere u Isusa Mesiju u svom selu (4,39 s). Lazarove sestre Marta i Marija izmole najveće čudo (11, 3, 7, 21—30). Marija, sestra Lazarova, pomaza noge njegove što je proročki znak otkupiteljske smrti Isusove (12, 7; usp. Mt 20, 12; Mk 10, 7—9). Marija Magdalena uvodi apostole u tajnu Kristova uskrsnuća (20, 1—18). Svuda je žena prisutna: otkriva vrednote vjere, budi, sugerira, preuzima inicijativu, ima ne samo prioritet nego i superiornost vjere.

I u apostolskoj Crkvi žene igraju veliku ulogu u evangelizaciji i u karitativnim djelima, uloge koje im nije davao ni Mojsijev Zakon ni običaji Židova. One uzimaju riječ u zajednicama (Dj 2, 17; 1 Kor 11, 5), prisutne su i čini se, sudjeluju u biranju apostola Matije (Dj 1, 14. 26). One su zaslužne i zauzete za širenje evanđelja u zajednicama kao Lidija u Tija-tini (Dj 16, 14 s), Nimfa (prema čitanju nekih kodeksa) u Laodiceji (Kol 4, 15), Kloja u Korintu (1 Kor 1, 11), Feba u Kenhreji (Rim 16, 1), Marija, Trifena i Trifoza, Julija i sestra Nereja u Rimu (Rm 16, 6, 12, 15), Evodija i Sintiha u Filipima (Fil 4, 2). U karitativnom djelovanju Pismo hvali napose: Tabitu-Košuću u Jopi (Dj 9, 36), Mariju, majku Ivana zvanog Marka, koja apostolima stavlja svoju kuću na raspolaganje (Dj 12, 12), kao i posvećene udovice u Crkvama (Dj 9, 41; 1 Tm 5, 9). Neke su imali i proročki dar kao četiri kćeri Filipa đakona, djevice obdarene proročkim duhom u Cezareji (Dj 21, 9). Nemamo »mit« u Novom zavjetu o pasivnoj ženi, nego ženi aktivnoj u evangelizaciji i u djelu spasenja.

Možda nam smetaju neka mjesta kod Pavla koji traži da žena mora »šutjeti« u Crkvi (1 Kor 14, 34), da mora nositi »veo« znak ovisnosti i

podložnosti mužu (1 Kor 11, 2—16), da je muž »glava« žene (1 Kor 11, 3; Ef 5, 23). U svjetlu običaja vremena i posebnih prilika u Korintskoj zajednici možemo shvatiti Pavlovu oštrinu. U Korintskoj crkvi koja mu je bila posebno na srцу a koja se nalazila usred lučkog grada, u tadašnjem svijetu na glasu zbog pokvarenosti, osjetila se ona nezdrava emancipacija žene koja je išla zatim da se poistovjeti s muškarcem i tako uništi pravi napredak i sklad u društvu i crkvenoj zajednici. Ako li žena izgubi ono što joj je po naravi svojstveno: osjećajnost, spremnost darivanja, intuiciju, osjećaj za svijet duše i prihvati muške karakteristike, ljudsko društvo postaje utilitarističko, bez ljubavi, bez humanosti. Ali Pavao u svojim poslanicama visoko diže dostojanstvo žene, supruge i majke. Iako piše da je muž »glava« ženi, naglašava da muž mora ljubiti ženu kao »svoje tijelo« (Ef 5, 28 i 33). A to znači u izvorniku očitovati ljubav-agape: što znači predanje, služenje, život za drugoga, prihvatiti drugoga kao osobu, priznati njegova svojstva i vrline i omogućiti mu razvoj.

Žena u biblijskoj poruci nije neki akcident muškog spola, promašen čovjek, bezvrijedan predmet, nego osoba, iste naravi i iste sudbine kao i muž, suodgovorna za razvoj svijeta i za izgradnju boljeg, ljepšeg ljudskijeg društva, koje će odražavati Božju sliku. U Djevici Mariji žena dostiže vrhunac i svoje vrednote i dostojanstva, shvaća jasnije svoj poziv u djelu spasenja, svoju uzvišenu ulogu u širenju Božjeg kraljevstva. Kroz povijest Crkve u trenucima najtežih kušnja pojavljuju se velike žene kao sveta Katarina Sienska, sveta Terezija Velika... Veliki obnovitelji i pokretači evanđeoskog duha uvijek se služe i ženama, da njihova obnova evanđeoskog života bude potpuna: sv. Benedikt i sv. Skolastika, Sv. Franjo i sv. Klara, sv. Franjo Saleški i sv. Franciska de Chantal...